

Γενικά

Η χαρουπιά (*Ceratonia siliqua* L., Κερατέα ή έλλοβη) ανήκει στην οικογένεια των Καισαλπινιίδων (*CAESALPINIACEAE*). Το γένος *Ceratonia* περιλαμβάνει μόνο ένα είδος (την *C. siliqua*) με εξάπλωση στις παραμεσόγειες χώρες, από την Πορτογαλία μέχρι τη Συρία, που θεωρείται η πατρίδα της χαρουπιάς.

Περιγραφή

Η χαρουπιά είναι αειθαλής, μακρόβιο δέντρο, ύψους μέχρι 15 m ή και περισσότερο, με πυκνή, πλατιά ημισφαιρική κόμη, γκριζωπό φλοιό και ισχυρά κλαδιά με πολλές εξογκώσεις. Τα φύλλα είναι σύνθετα, πτερωτά, έμμισχα, αρτιόληκτα. Τα φυλλάκια φέρονται σε 2 - 4 (και κάποτε 6) ζεύγη και είναι ωοειδή έως στρογγυλωπά, 2 - 5 x 1,5 - 4 cm, δερματώδη, γυμνά, σιλιπνά και βαθυπράσινα στην πάνω επιφάνεια. Τα άνθη είναι είτε μονογενή ή αρρενοθήλεα μικρά και πρασινωπά, με έντονη οσμή και φέρονται πάνω σε παλιά κλαδιά, σε κυλινδρικούς βότρεις. Ανθίζει από τον Σεπτέμβριο μέχρι τον Νοέμβριο. Ο καρπός είναι μεγάλος χέδρωπας (χαρούπι, τεράτσι ή ξυλοκέρατο), 1,5 - 3 x 10 - 20 cm καστανός, εδωδιμος. Ωριμάζει από το τέλος Αυγούστου μέχρι τον Σεπτέμβριο. Στην Κύπρο έχουμε και τρεις ποικιλίες της χαρουπιάς, την ποικιλία Τηλλυρίας, τα κουντούρκα και τα κουμπωτά.

Εξάπλωση - Ενδιαίτημα

Ιθαγενές της Κύπρου, συστατικό κυρίως των μακκί (υψόμετρο 0 - 600 m ως άγριο και μέχρι 1000 m ως καλλιεργούμενο). Είναι κοινό στις περιοχές Ακάμα, Επισκοπής, Δάσους Λεμεσού, Λευκάρων, Καλαβασού, Σταυροβουνιού, Πενταδάκτυλου και Καρπασίας.

Απαντά σε όλες τις παραμεσόγειες χώρες από την Πορτογαλία μέχρι τη Συρία. Είναι φυτό ολιγαρκές, φωτόφιλο, σχετικά ευαίσθητο στους παγετούς.

Ιστορικά στοιχεία - Χρήσεις

Πριν μερικά χρόνια η Χαρουπιά ήταν πολύ σημαντικό δέντρο για την οικονομία του νησιού μας και ο καρπός της αναφερόταν ως "ο μαύρος χρυσός της Κύπρου", επειδή ακριβώς ήταν για πολλές αγροτικές περιοχές η κύρια πηγή εισοδήματος. Σταδιακά όμως, λόγω του αυξημένου κόστους συλλογής των καρπών και του σκληρού ανταγωνισμού από άλλες μεσογειακές χώρες, η καλλιέργεια της χαρουπιάς ακολούθησε μια φθίνουσα πορεία.

Το δέντρο αυτό είναι στενά συνδεδεμένο με την ιστορία των λαών της μεσογειακής λεκάνης και αναφέρεται από πολλούς αρχαίους συγγραφείς. Οι αποξηραμένοι σπόροι της χαρουπιάς χρησίμευαν για το ζύγισμα των μπαχαρικών στην Αφρική, του χρυσού και των πολύτιμων λίθων στις Ινδίες. Η μονάδα βάρους "καράτι" προέρχεται από το βάρος του σπόρου του (200 χιλιοστά του γραμμαρίου). Οι καρποί της, τα γνωστά χαρούπια, περιέχουν σάκχαρα και θρεπτικές ουσίες και συνέβαλλαν στη διατροφή του ανθρώπου, ιδιαίτερα σε δύσκολες περιόδους, (Ιωάννης Βαπτιστής στην Έρημο, γι' αυτό και οι Ευρωπαίοι την αποκαλούν αρτόδεντρο του Αγίου Ιωάννη). Οι αλεσμένοι καρποί αποτελούν εξαιρετική τροφή για πολλά οικόσιτα θηλαστικά ζώα.

Από τον καρπό παρασκευάζεται στην Κύπρο το χαρουπόμελο (τερατόμελο) και το παστέλλι. Τα σπέρματά της βρίσκουν επίσης πολλές χρήσεις όταν αλεσθούν και τύχουν κατάλληλης επεξεργασίας. Το ξύλο της είναι άριστο καυσόξυλο.

Προστασία και Διαχείριση

Δυστυχώς, μέσα στα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια, οι αριθμοί των χαρουπόδενδρων φθίνουν με ανησυχητικούς ρυθμούς, αφού πολλά δέντρα υλοτομούνται ως καυσόξυλα και για παραγωγή καρβούνων, λόγω εγκατάλειψης της καλλιέργειάς της. Το Τμήμα Δασών χρησιμοποιεί τη χαρουπιά στις φυτεύσεις των χαμηλών

περιοχών, σε μια προσπάθεια να διατηρήσει ένα ικανοποιητικό ποσοστό αυτού του όμορφου δέντρου στα τοπία της υπαίθρου μας. Έχει επίσης συμπεριληφθεί τα τελευταία χρόνια στη Δασική Νομοθεσία, και για την υλοτομία της απαιτείται η άδεια του Τμήματος Δασών.

Μαζί με την ελιά, αποτελούν τα βασικά συστατικά στοιχεία του τύπου οικοτόπου 9320 (*Oleo-ceratonion*), *Olea* and *Ceratonia* forests (Δάση Ελιάς και Χαρουπιάς) του Παραρτήματος I της Οδηγίας των Οικοτόπων, 92/43/ΕΟΚ που απαντά στον τόπο μας. Ένα σημαντικό ποσοστό των εκτάσεων του νησιού μας έχει συμπεριληφθεί στο Δίκτυο Natura 2000 και η Κύπρος έχει υποχρέωση να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα διαχειριστικά και άλλα αναγκαία μέτρα για να διατηρεί σε ικανοποιητική κατάσταση τον φυσικό αυτό οικοτόπο.

Τέλος, αρκετά αιωνόβια δέντρα χαρουπιάς έχουν επιλεγεί και κηρυχθεί ως διατηρητέα λόγω της μεγάλης οικολογικής και πολιτιστικής τους αξίας. Τέτοια παραδείγματα είναι η χαρουπιά στη Στενή της Πάφου, η χαρουπιά στα Πολεμίδια Λεμεσού κ.ά.

Το Δέντρο της Χρονιάς 2008 Η Χαρουπιά (*Ceratonia siliqua* L.)

Γ.Τ.Π. 428/2007 — 10.000
Εκδόθηκε από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

Εκτύπωση: Τυπογραφείο της Κυπριακής Δημοκρατίας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ,
ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΑΣΩΝ
www.moa.gov.cy/forest

